

Sygn. akt II CSK 363/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 kwietnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa P. Z. prowadzącego działalność gospodarczą pod nazwą
Przedsiębiorstwo Produkcyjno - Handlowo - Usługowe W. w P.
przeciwko Towarzystwu Ubezpieczeń [...] Spółce
Akcyjnej
o zapłatę kwoty 105.991 zł ,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 9 kwietnia 2015 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 22 października 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

P. Z. prowadzący działalność gospodarczą pod nazwą P.P.H.U. W. wniósł o zasądzenie od Towarzystwa Ubezpieczeń [...] kwoty 105.990,28 złotych z ustawowymi odsetkami. Kwoty powyższej powód dochodził z tytułu umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej przewoźnika drogowego, którą zapłacił (poprzez kompensatę należności) firmie A. S.A za zniszczone podczas przewozu mienia.

Wyrokiem z dnia 19 grudnia 2012 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo.

Sąd Okręgowy ustalił, że powód prowadzi działalność gospodarczą m.in. w zakresie międzynarodowego przewozu towarów. Strony zawarły umowę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej przewoźnika drogowego w ruchu międzynarodowym w okresie od 18 grudnia 2009 r. do 17 grudnia 2010 r. Zgodnie z ogólnymi warunkami ubezpieczenia przedmiotem ubezpieczenia była odpowiedzialność cywilna przewoźnika za powstałe w okresie ubezpieczenia całkowite lub częściowe zaginięcie towaru oraz jego uszkodzenie w międzynarodowym transporcie samochodowym, którą ubezpieczający ponosi zgodnie z postanowieniami Konwencji o Umowie Międzynarodowego Przewozu Drogowego Towarów (CMR). Ubezpieczyciel odpowiada w granicach odpowiedzialności cywilnej ubezpieczającego, do wysokości sumy gwarancyjnej ustalonej w umowie, bez względu na ilość i wielkość szkód powstałych z tego samego zdarzenia, z zastrzeżeniem postanowień § 24 ust. 3 o.w.u. W dniu 25 czerwca 2010 r. podczas wykonywania przez firmę powoda przewozu na rzecz firmy A. S.A. doszło do wypadku drogowego z udziałem samochodu firmy powoda - lawety do przewozu pojazdów. W następstwie wypadku doszło m.in. do uszkodzenia przewożonego towaru w postaci samochodów Opel Astra. Pojazdem kierował zatrudniony w firmie powoda kierowca J. A., który wyrokiem Sądu Rejonowego w K. z dnia 19 października 2010 r. został uznany za winnego przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. Powód zawiadomił ubezpieczyciela o szkodzie i złożył wniosek o jej pokrycie przez ubezpieczyciela. Pozwany pismem dnia 22 lutego 2011 r. odmówił wypłaty odszkodowania z powołaniem się na zapis

§ 17 pkt 1 OWU. Firma A. S.A., na zlecenie której dokonywano przewozu, dokonała kompensaty kosztów naprawy uszkodzonych samochodów z należnościami powoda z tytułu wykonywanego przewozu.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za niezasadne. Stał na stanowisku, że odmowa wypłaty odszkodowania przez pozwanego znajduje podstawę prawną zarówno w art. 827 § 1 k.c., jak i w § 17 ust. 3 o.w.u. Wskazał na treść wyroku karnego skazującego, który przesądził o istnieniu związku przyczynowego pomiędzy zawinionym, umyślnym działaniem sprawcy a szkodą. Sąd Okręgowy podkreślił, że treść wyroku skazującego pracownika powoda za przestępstwo z art. 177 § 2 k.k. przesądza o zakwalifikowaniu zaistniałej sytuacji, w odniesieniu do powstałej szkody, jako rażącego niedbalstwa. Sąd Okręgowy podniósł, że nie można zakwalifikować zawartego w § 17 ust. 1, 2 i 3 o.w.u. wyłączenia odpowiedzialności w przypadku rażącego niedbalstwa jako niedozwolonego postanowienia umownego w rozumieniu art. 385¹ k.c. Brzmienie zapisu § 17 ust. 3 OWU znajduje oparcie w przepisie art. 827 § 1 k.c. i nie wykracza poza przesłanki określone w tym przepisie. Ponadto, decyzja o wypłacie lub odmowie wypłaty odszkodowania nie jest pozostawiona swobodnemu uznaniu ubezpieczyciela, lecz ograniczona przesłankami określonymi w przepisie art. 827 § 1 k.c.

Wyrokiem z dnia 22 października 2013 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda. Podzielił ustalenia faktyczne i zasadniczo ocenę prawną Sądu pierwszej instancji. Wskazał, że Sąd Okręgowy zakwalifikował zachowanie Jacka Andrzejewskiego jako rażące niedbalstwo w rozumieniu cywilno-prawnym. Nie sposób inaczej zakwalifikować przekroczenia przez kierowcę dużego pojazdu ciężarowego, o bardzo dużej masie (przewożącego kilka samochodów osobowych) dozwolonej prędkości o 10 km/h na drodze, która posiadała nierówności. Ocena ta pozostaje w zgodzie z rozumieniem rażącego niedbalstwa jako kwalifikowanej postaci braku zwykłej lub podwyższonej staranności w przewidywaniu skutków działania, czyli zachowania, które graniczy z umyślnością. Sąd Apelacyjny wskazał jednak, że Sąd Okręgowy naruszył art. 827 § 1 k.c. i art. 474 k.c. poprzez uznanie, że powód jako ubezpieczony ponosi na tej podstawie odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez osobę trzecią w wyniku rażącego niedbalstwa, co upoważniałoby pozwanego do odmowy przyznania odszkodowania. Zgodnie z treścią art. 827 § 1

k.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 10 sierpnia 2007 r. ubezpieczyciel jest wolny od odpowiedzialności, jeżeli ubezpieczający wyrządził szkodę umyślnie; w razie rażącego niedbalstwa odszkodowanie nie należy się, chyba że umowa lub ogólne warunki ubezpieczenia stanowią inaczej lub zapłata odszkodowania odpowiada w danych okolicznościach względem słuszności. W aktualnym brzmieniu cytowany przepis w ogóle nie odnosi się do kwestii osób, których działania są zrównane z działaniem własnym ubezpieczającego bądź ubezpieczonego. Do nowelizacji z 2007 r. (Dz.U. Nr 82, poz. 557) przepis ten wyłączał odpowiedzialność ubezpieczyciela także, gdy szkoda została wywołana umyślnym działaniem (również rażącym niedbalstwem) osoby, za którą ubezpieczający lub ubezpieczony ponosi odpowiedzialność. Wykreślenie tej regulacji i w rezultacie milczenie w tej kwestii kodeksu cywilnego świadczy o tym, iż obecnie skutek w postaci wyłączenia odpowiedzialności ubezpieczyciela wywiera tylko własne umyślne działanie ubezpieczającego bądź ubezpieczonego. Działania zaś osób, za które ponosi on odpowiedzialność na mocy innych przepisów są irrelewantne, chyba że zarazem są to osoby pozostające z nim we wspólnym gospodarstwie domowym (z mocy art. 827 § 3 k.c.). Jednak to, że Sąd Okręgowy dokonał błędnej wykładni art. 827 § 1 k.c. i art. 474 k.c. nie oznacza, iż wydany wyrok jest wadliwy. Sąd pierwszej instancji podkreślił bowiem, że istniały dwie niezależne podstawy do odmowy wypłaty przez pozwanego odszkodowania powodowi, a mianowicie oprócz art. 827 § 1 k.c. także przepisy o.w.u., a konkretnie § 17 ust. 1 i 3. Zgodnie z § 17 ust. 1 o.w.u. ubezpieczający obowiązany był przestrzegać przepisów mających na celu zapobieganie powstaniu szkody, w szczególności dotyczących bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Z kolei w myśl § 17 ust. 3 jeżeli ubezpieczający lub osoba, za którą ponosił odpowiedzialność, z winy umyślnej lub rażącego niedbalstwa, nie dopełniła obowiązków określonych w ust. 1 lub 2, a miało to wpływ na powstanie szkody lub jej rozmiar, ubezpieczyciel może odmówić wypłaty odszkodowania w całości lub w części w zakresie, w jakim niedopełnienie tych obowiązków miało wpływ na powstanie szkody lub jej rozmiar. W § 3 pkt 9 o.w.u. określono, że za osoby, za które ubezpieczający ponosi odpowiedzialność uważa się osoby, którym ubezpieczający powierza wykonanie przewozu lub za pomocą których przewóz wykonuje. Zapisu tego nie sposób uznać

za niedozwoloną klauzulę umowną, albowiem nie uzależnia on wypłaty odszkodowania od okoliczności zależnych tylko od jego woli ubezpieczyciela.

Skarga kasacyjna powoda została oparta na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c. W ramach podstawy naruszenia prawa procesowego skarżący zarzucił obrazę art. 227 w zw. z art. 232 zd. 2 i art. 217 k.p.c., a w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego obrazę art. 385¹ - 385³ k.c., art. 385³ pkt 8 w zw. z art. 805 § 4 k.c. w zw. z art. 65 i art. 6 k.c., a także art. 805 w zw. z art. 822 § 1 k.c. w zw. z art. 827 § 1 i 2 k.p.c. W oparciu o te zarzuty wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd pierwszej instancji oceniając okoliczności faktyczne, w których doszło do powstania szkody wyrządzonej przez J. A. (pracownika firmy transportowej powoda) odwołał się do sposobu jego zachowania opisanego w prawomocnym wyroku karnym skazującym go za popełnienie przestępstwa z art. 177 § 1 k.k. Na tej podstawie uznał, że miało ono cechy rażącego niedbalstwa w rozumieniu przepisów dotyczących odpowiedzialności odszkodowawczej. Wskazał w szczególności na przekroczenie przez kierującego pojazdem ciężarowym o dużej masie dozwolonej prędkości w sytuacji, gdy nawierzchnia drogi była w złym stanie. Sąd Okręgowy dokonał tej oceny po oddaleniu wniosku dowodowego powoda o przesłuchanie w charakterze świadka J. A. Powód wnioskował o przeprowadzenie tego dowodu w celu wykazania okoliczności i przyczyn wypadku drogowego i braku winy po stronie przewoźnika, co Sąd Okręgowy ocenił jako dowód zmierzający do obejścia art. 11 k.p.c. W skardze kasacyjnej powód zasadnie zakwestionował to stanowisko. Podkreślił trafnie, że stosownie do treści art. 11 k.p.c. ustalenia zawarte w wydanym w postępowaniu karnym prawomocnym wyroku skazującym za popełnienie przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym co do faktu popełnienia przestępstwa. Nie są zatem wiążące w postępowaniu cywilnym wszystkie ustalenia faktyczne, których dokonał sąd w wyroku karnym. W postępowaniu cywilnym możliwe jest dokonanie dodatkowych ustaleń, istotnych z punktu widzenia przesłanek odpowiedzialności cywilnej sprawcy szkody,

które nie były istotne dla określenia znamion przestępstwa i podstaw odpowiedzialności karnej.

Sąd Apelacyjny rozpoznając apelację powoda nie ocenił, czy oddalenie wniosku dowodowego powoda o przesłuchanie świadka J. A. stanowiło naruszenie przepisów postępowania. Uznał bowiem, że apelacja nie zawierała zarzutu naruszenia art. 217 k.p.c. Wskazał, że powód w apelacji nie przytoczył żadnego przepisu procesowego, który jego zdaniem został naruszony, a analiza zarzutów sformułowanych przez powoda wskazuje, że w istocie zarzucił on naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. Odnosząc się do zawartego w apelacji powoda stwierdzenia, że „nieuzasadnione było oddalenie przez Sąd pierwszej instancji wniosku dowodowego strony powodowej o przesłuchanie w charakterze świadka kierowcy powoda powołując się na art. 11 k.p.c.” stwierdził, że na tej podstawie Sąd Apelacyjny „nie może domniemywać” zarzutu naruszenia art. 217 k.p.c. Powyższe stanowisko Sądu Apelacyjnego nie może być uznane za uzasadnione. W skardze kasacyjnej powoda zasadnie podkreślono, że powód apelację sporządził osobiście, co przy uwzględnieniu charakteru tego środka zaskarżenia, wysoce odformalizowanego, wymagało niewątpliwie oceny rodzaju zawartych w niej zarzutów poprzedzonej analizą całej treści apelacji, w tym uzasadnienia stanowiska skarżącego. Skoro zaś powód w apelacji wskazał wyraźnie, że nieuzasadnione było oddalenie wniosku dowodowego o przesłuchanie w charakterze świadka J. A. z powołaniem się przez Sąd Okręgowy na treść art. 11 k.p.c., to należy podzielić stanowisko skarżącego, że apelacja zawierała zarzut naruszenia przepisów postępowania w tym zakresie, wymagający rozpoznania przez Sąd Apelacyjny i ostatecznie możliwy do zakwalifikowania jako zarzut naruszenia art. 217 k.p.c. Z tych względów podstawa kasacyjna naruszenia przepisów postępowania okazała się uzasadniona i zaskarżony wyrok podlegał uchyleniu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., mimo że nieuzasadnione były zawarte w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego. Zarzut błędnej wykładni art. 805 k.c. w zw. z art. 822 § 1 k.c. i art. 827 k.c. w wyniku przyjęcia, że strony mowy ubezpieczenia mogą ustalić zasady odpowiedzialności ubezpieczyciela mniej korzystne dla ubezpieczającego niż wynikające z art. 827 § 1 k.c., mimo przyznania przez Sąd Apelacyjny racji apelującemu co do błędnej wykładni tego przepisu przez Sąd

Okręgowy, był pozbawiony uzasadnionych podstaw. Stwierdzenie przez Sąd Apelacyjny, że art. 827 § 1 k.c. w aktualnie obowiązującym brzmieniu nie pozwala na wyłączenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń w przypadku rażącego niedbalstwa innej osoby wyrządzającej szkodę niż ubezpieczający nie świadczy o błędnej wykładni art. 827 § 2 k.c. polegającej na przyjęciu, że w ogólnych warunkach ubezpieczenia możliwe jest wprowadzenie zapisu wyłączającego odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń za szkody spowodowane przez osoby, za które ubezpieczający ponosi odpowiedzialność, wyrządzone z winy umyślnej lub w wyniku rażącego niedbalstwa. Art. 827 § 2 k.c. dopuszczając umowną modyfikację zasad odpowiedzialności ubezpieczyciela przewidzianą w art. 827 § 1 k.c. nie przewiduje możliwości odstępstwa od nich jedynie na korzyść ubezpieczającego. Wbrew stanowisku skarżącego za taką oceną nie przemawia także wykładnia celowościowa art. 827 § 2 k.c. uwzględniająca założenia nowelizacji art. 827 § 1 k.c. Nadto uwzględniając okoliczności rozpoznawanej sprawy należy wskazać, że powód zatrudniając kierowców nie mógłby odpowiadać za szkody powstałe w trakcie przewozu z winy własnej lub na skutek swojego rażącego niedbalstwa. W praktyce zatem zakład ubezpieczeń nie mógłby zwolnić się od odpowiedzialności w przypadku tego rodzaju szkód spowodowanych w wyniku działalności firmy powoda.

Nieuzasadniony był także zarzut naruszenia art. 385¹ - 385³ k.c. w zw. z art. 805 § 4, art. 65 i art. 6 k.c. Sąd Apelacyjny ocenił prawidłowo, że postanowienia § 17 ust 1 i 3 o.w.u., na podstawie których strony zawarły umowę ubezpieczenia, nie mogą być uznane za niedozwolone postanowienia umowne z przyczyn wskazanych przez powoda. Wprowadzenie w nich zapisu zezwalającego na odmowę wypłaty odszkodowania w całości lub w części w przypadku niedopełnienia obowiązków związanych z przestrzeganiem przepisów mających na celu zapobieganie powstaniu szkody z winy umyślnej lub rażącego niedbalstwa, jeżeli miało to wpływ na powstanie szkody, nie jest postanowieniem kształtującym prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszającym jego interesy. Wbrew stanowisku skarżącego postanowienie tej treści nie jest również postanowieniem uzależniającym spełnienie świadczenia przez stronę pozwaną od okoliczności zależnych tylko od niej. Sąd Apelacyjny

stwierdził zasadnie, że przesłanki odmowy wypłaty odszkodowania wskazane w § 17 ust. 3 o.w.u. mogą być ocenione przy zastosowaniu obiektywnych kryteriów i nie mogą być uznane za niedozwolone postanowienie umowne przy zastosowaniu art. 385³ pkt 8 k.c.